

УДК 37.013 (045)

Л. КРАВЧУК

Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ШКОЛЯРІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Аналізуються організаційно-процесуальні аспекти навчання іноземних мов учнів у другій половині ХХ ст. у вітчизняних школах. Досліджено теоретичний доробок та практичний досвід пошуків ефективних форм навчання в зарубіжній школі, розкрито його позитивні та негативні тенденції.

Ключові слова: організаційно-процесуальні аспекти навчання, класно-урочна система, розклад занять, іноземна мова, організації навчання

Постановка проблеми. Ефективність засвоєння знань учнями залежить не лише від методів і прийомів навчання, а й від форм організації навчальної роботи. Адже форма організації навчання – спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі [13, с. 158].

У сучасній вітчизняній школі використовують класно-урочну систему навчання ІМ. Суть її полягає в тому, що навчальна робота проводиться з групою учнів постійного складу, однакового віку й рівня підготовки у формі уроку. Однак вона розрахована на середнього учня; ця система обмежує можливості індивідуального підходу до учнів, тому ті, хто не засвоїв певних предметів, змушені залишатися на повторний курс.

Саме тому дослідження історичного досвіду організаційно-процесуальних аспектів навчання іноземних мов учнів у другій половині ХХ ст. становить особливий інтерес для сучасної школи, задля аналізу основних помилок та прорахунків. Особливо цікавими для нашого дослідження став теоретичний доробок та практичний досвід зарубіжної школи у пошуку ефективних форм організації навчальної роботи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема ефективних форм організації навчальної роботи учнів актуалізується в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема О.Й. Антипової, І.М. Беженова, С.В. Гапонової, В.К. Дьяченко, Ю.Б. Зотова, Б.Д. Єсіпова, А.В. Конишевої, Ю.І. Мальваного, М.І. Махмутова, В.О. Онищука, В.Ф. Паламарчука, Д.І. Румянцева, М.Н. Скаткіна, А.П. Старкова, М.М. Фіцули, В.М. Шатілова, Г.І. Щукіної і т.д.

Мета статті полягає у з'ясуванні основних тенденції організаційно-процесуальних аспектів навчання іноземних мов учнів у другій половині ХХ ст.; дослідженні теоретичного доробку та практичного досвіду запровадження ефективних форм навчання в зарубіжній школі.

Виклад основного матеріалу. Початок 50-х років минулого століття характеризувався посиленням авторитаризму та перемогою ідей докорінної реконструкції народного господарства і, як наслідок, кардинальною зміною соціального замовлення у системі освіти в цілому та загальноосвітній школі зокрема. Середня школа втрачала свою самоцінність як фактор розвитку та самовизначення особистості й перетворювалася на сходинок для підготовки спеціалістів із середньою спеціальною та вищою освітою. Перехід до уроку зі строго визначеним розкладом занять

та сталим учнівським колективом як основної форми організації навчальної роботи в початковій та середній школі, націленість на широку загальноосвітню підготовку, провузівська спрямованість шкільного навчання вимагали нових підходів до відбору навчального матеріалу, побудови навчального плану та програм, в яких було б представлено чітко окреслене коло систематизованих наукових знань [12, с. 116].

Класно-урочна форма навчання в радянській школі базувалася на навчальній роботі з класом і за певним розкладом занять, тож виникала проблема комплектування класу і складання розкладу. Класи комплектувались при вступі дітей до школи, склад учнів зберігався від першого до останнього року навчання в цій школі, що в певній мірі сприяло забезпеченню чіткої організації та успішного виховання учнівського колективу на основі навчальної діяльності учнів.

Урок іноземної мови не відрізнявся серед ряду предметів. В більшості випадків він нагадував одноманітний процес читання-перекладу та зазубрювання так званих «тематичних топіків». Обмежена кількість годин з іноземної мови, непрофесійно підготовлений вчительський склад, певний догматизм у вивченні даного предмету, застарілі цільові установки навчання – ось неповний перелік факторів, які впливали на процес вивчення іноземної мови. Форми та методи навчання, були, як правило, репродуктивні. Аудіо- та відеозасоби навчання не використовувались, що, безумовно, мало негативний вплив на результати навчання.

Нетрадиційним типам уроків з іноземної мови місця не було місця в шкільній системі навчання. Досить рідко вчителі іноземної мови організовували уроки-екскурсії (подорожі), уроки-проекти, уроки-дослідження, уроки-змагання, уроки-мрії тощо, оскільки така форма уроку вважалася «згаяним часом», при якому не було здійснено корисної навчальної діяльності. Перш за все, урок – був формою організації навчання учнів, при якій учні здійснювали репродуктивну діяльність у вигляді читання, перекладу, написання граматичних вправ, заучування текстів і т.д.

В цей час у педагогічній літературі друкувалося багато статей з питань організації перевірки знань учнів, а в 1953 році редакція журналу «Советская педагогика» відкрила спеціальну дискусію з цього питання. Було надруковано чимало робіт на цю тему ряду авторів (Б.Г. Анан'єв, Ш.О. Амонашвілі, О.С. Богданова, М.О. Данілов, Б.П. Єсіпов та ін.), які в різних аспектах розглядали питання контролю та оцінки знань учнів.

На підставі аналізу методичних і педагогічних джерел [2;3;4;5;6], нормативних документів нами було встановлено, що вимоги щодо організації навчального процесу з іноземної мови з 1950-1990 р.р. практично не змінилися. З року в рік було опубліковано практично однакові вимоги до організації навчального процесу ІМ. Наводимо приклад.

«...У масових загальних школах та школах-інтернатах, де не запроваджено вивчення ряду предметів іноземною мовою, для X класів, які вивчають різні іноземні мови, створюють окремі групи з кількістю не менше 8 учнів у кожній. При меншій кількості учнів вивчення ними іноземної мови має проводитись у гуртках. Питання про оплату вчителям гурткової роботи вирішують рай(міськ)вно, залежно від кількості в них учнів (оплачується не більше двох годин у VI–VII і однієї години на тиждень у VIII–X класах). На ці потреби можуть також використовуватись вільні години, передбачені для профільного навчання, індивідуальних та групових занять (сумарно по школі). У школах і школах-інтернатах, які забезпечені кваліфікованими вчителями іноземної мови з вищою освітою, а також необхідними приміщеннями, дозволяється ділити IV–VI класи на дві групи, при чисельності в кожному з них 25 і більше, а в VII–X класах – 25 учнів. Питання про поділ класів на групи вирішується директором школи при наявності зазначених умов».

1960 рік все ще зберіг ознаки попередніх десятиліть, проте віяння нових досліджень змушує окремих педагогів замислитись над самою ідеєю навчання мови, переосмислити усталені штами та впроваджувати щось нове у традиційний урок іноземної мови. В даний період в ІЗМО (Інформаційному Збірнику Міністерства Освіти) та

інструкційних листах були доповіді про зразково-показові уроки з окремих предметів, проте не було жодної згадки про уроки іноземної мови [2; 3; 4].

В цей період намітилася певна тенденція перебудови існуючої системи контролю знань, після того, як на сторінках журналу «Народное образование» відкрилася дискусія стосовно питання структури уроку. Засудження чотириетапного шаблонного уроку з гіпертрофованим опитуванням певною мірою стимулювало творчу думку вчителів щодо пошуку шляхів урізноманітнення навчального процесу та піднесення ефективності уроку. Деякі вчителі намагалися вивільнити час, який неефективно використовувався на уроці для перевірки домашніх завдань і тривалого опитування учнів. Проте однобоке застосування поурочного бала, нехтування іншими методами перевірки знань створили загрозу виникнення необ'єктивності перевірки знань учнів.

В 70-80 рр. відбувається реформи школи та активне запровадження «нового педагогічного досвіду». Здійснюється активний пошук нових форм та методів навчання. В цей час стають популярними уроки іноземної мови з використанням лінгафонного обладнання, хоча не всі вчителі мали звичайний програвач [12, с. 117].

Наприкінці 90-х – на початку 2000 року набули найбільшої популярності нетрадиційні форми та методи навчання іноземної мови. Цікавими для теорії та практики стали власне нестандартні уроки іноземної мови, для яких характерне таке структуровані змісту й форми, яке викликає передусім інтерес в учнів і сприяє їх оптимальному розвитку і вихованню. До них відносять: інтегровані уроки, на яких матеріал кількох тем подають блоками (В. Шатілов); міжпредметні уроки, які ставлять за мету «спресувати» споріднений матеріал кількох предметів; театралізовані уроки, які проводять у межах чинних програм і відведеного навчальним планом часу. Вони збуджують інтерес до навчання, спираючись переважно на образне мислення, фантазію, уяву учнів; сугестопедичні уроки, що не набули поширення, оскільки механізми дії підсвідомого поки що технологічно не розроблені щодо педагогіки й окремих методик; уроки з різновіковим складом учнів, які передбачають подачу блоками матеріалу одного предмета, що за програмою вивчається у різних класах. Нестандартні уроки руйнують застигли штампи так званих зунів (знання, уміння, навички). Структура нових типів уроків також відмінна від традиційних [10, с. 45].

Досить цікавими та плідними виявилися пошуки ефективних форм навчання в зарубіжній школі. З'являється нова, контрактна форма навчання. Контракт – угода між учнем і педагогом, яка передбачає основні напрями самостійної роботи учня. Ця форма навчання дає змогу учням індивідуально планувати свою навчальну діяльність і оволодівати матеріалом відповідно до власних здібностей та інтересів. Контракт не звільняє від щоденних занять у школі, а є доповненням до них, оскільки складений з метою поглиблення знань з окремого предмета. За такої форми навчання вчитель є лише організатором пізнавальної діяльності учня і консультантом [9, с. 66].

У багатьох школах було запроваджено такі форми організації навчання, як навчальні центри і центри за інтересами. Навчальний центр може бути організовано у класі, він забезпечує учнів, що цікавляться певною галуззю знань, необхідним обладнанням і матеріалами, науковою і популярною літературою. Центри за інтересами дають учням змогу розширити знання з конкретної соціальної проблеми: дослідити екологічну ситуацію в штаті, расове питання та ін.

Серед нових форм організації навчання з'явилися «школи без стін». Така школа не має свого приміщення, постійних класів. Діти збираються з учителем у різних місцях, планують свою роботу, відвідують заводи, музеї, бібліотеки, пізнають передусім іноземну мову з практичного боку життя. У сучасних школах США широко використовують проекти – індивідуальну або групову форму дослідження (учні збирають інформацію, аналізують її, роблять висновки й отримують результати). Роль учителя – надання допомоги, спрямування процесу навчання загалом. Якщо для шкіл Західної Європи і США характерний поділ дітей на здібних, малоздібних та нездібних, то у школах Японії такого поділу не існує. Учні залучають до розробки різ-

них групових проєктів, до організації та проведення спільних туристичних походів, виховуючи таким чином повагу один до одного і відданість своїй групі [8, с. 123].

Висновок. Основною формою навчання іноземної мови в середній школі, залишається урок у найрізноманітніших його формах. Проте з початком ХХ ст., змінюються пріоритетні підходи до вивчення навчальних дисциплін, у т.ч. іноземної мови. Досить плідними є пошуки ефективних форм навчання в зарубіжній школі. Серед них необхідно виділити неградуйовані школи, «школи без стін», навчальні центри і т.д. Проте ця галузь все ще потребує досліджень та нововведень, і це не примха, а вимога часу.

Список використаних джерел

1. Зотов Ю.Б. Организация современного урока. – М., 1984. – С. 285.
2. ІЗМОУ № 7-8, №28, 1964/65 рр.
3. ІЗМОУ № 11-12, №28, 1969/70 рр.
4. ІЗМОУ № 1-12, 1979/80 рр.
5. ІЗМОУ № 9, 1989/90 рр.
6. ІЗМОУ № 1-12, 2000/01 рр.
7. Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі / В.О. Онищук. – К., 1973. – С. 318
8. Организационные формы обучения / под. ред. Ю.И. Малеваного. – К., 1991. – С.220
9. Паламарчук В.Ф., Румянцева Д.І., Антипова О.Й. У пошуках нестандартного уроку // Рад. школа – 1991. – №1. – С. 66.
10. Педагогічний пошук / Упорядник І.М. Баженова. – К., 1989. – С. 52
11. Старков А.П. Организация учебного процесса по английскому языку в средней школе / А.П. Старков. – М., 1984. – С. 24-190
12. Фурман І. Стан викладання іноземних мов у загальноосвітніх закладах України на початку ХХ ст. / І.Фурман//Історія педагогіки. – 2000. – №4. – С. 116-119.
13. Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – Київ: ВЦ Академія, 2002. – С. 527.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2012.

Кравчук Л.

Обособленное подразделение Национального университета биоресурсов и природопользования Украины «Бережанский агротехнический институт», Украина

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ ВЕКА

Анализируются организационно-процессуальные аспекты обучения иностранным языкам учащихся во второй половине ХХ в. в отечественных школах. Исследован теоретический задел и практический опыт поисков эффективных форм обучения в зарубежной школе, раскрыты его положительные и отрицательные тенденции.

Ключевые слова: организационно-процессуальные аспекты обучения, классно-урочная система, расписание занятий, иностранный язык, организации обучения

Kravchuk L.

Separated Structural Subdivision of National Agrarian University of Biological resources and Usage of Nature «Berezhany Agricultural Institute», Ukraine

ORGANIZATIONAL AND PROCEDURAL ASPECTS OF EDUCATION SCHOOL OF FOREIGN LANGUAGES IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

The article analyzes of organizational and procedural aspects of teaching foreign languages pupils in the second half of the twentieth century in Soviet schools. The theoretical achievements and practical experience of search of effective forms of learning in a foreign school, disclosed its positive and negative trends.

Keywords: organizational and procedural aspects of the training system of classes, schedule, foreign language, organization of learning